

РОЗДІЛ 7. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

РОЗВИТОК ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МЕТОДИDEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE
COMPETENCES IN THE EDUCATIONAL PROCESS:
PEDAGOGICAL CONDITIONS AND METHODS

У статті авторами розглядаються теоретичні та практичні аспекти розвитку іншомовних комунікативних компетентностей у здобувачів освіти в контексті сучасних вимог до професійної підготовки. У ході проведеного дослідження було використано комплексний підхід, що включав застосування різних методів наукового пізнання, спрямованих на всебічний аналіз проблематики розвитку іншомовних комунікативних компетентностей. Акцентується увага на важливості іншомовної комунікативної компетентності як одного з ключових аспектів професійної діяльності в умовах глобалізації та інтернаціоналізації ринку праці. Висвітлюються основні педагогічні умови, що сприяють формуванню таких компетентностей, зокрема інтеграція інтерактивних методів навчання, систематична професійна підготовка викладачів, а також використання сучасних цифрових технологій у освітньому процесі. Результати дослідження показують, що для успішного оволодіння іноземною мовою здобувачі освіти потребують не лише базових знань граматики та лексики, а й системного підходу до розвитку комунікативних умінь через застосування інноваційних методів, таких як робочі зошити, ситуаційні завдання, групові проекти, використання автентичних матеріалів. Запропоновано комплексний підхід до організації освітнього процесу, який включає розвиток навичок аудіювання, говоріння, читання та письма, що сприяє підвищенню рівня мовної компетентності.

Автори роблять висновок про необхідність комплексного підходу до формування іншомовних комунікативних компетентностей, який поєднує в собі традиційні та інноваційні методи навчання, спрямовані на розвиток професійних умінь і навичок у здобувачів освіти. Зазначається, що така система підготовки дозволяє майбутнім фахівцям успішно реалізовуватися в професійному середовищі, адаптуючись до сучасних вимог ринку праці.

Ключові слова: іншомовне середовище, освітній процес, здобувачі вищої освіти, інтерактивні технології, інноваційні

методи, компетентність, комунікативна компетентність.

The article deals with theoretical and practical aspects of the development of foreign language communicative competences of students in the context of modern requirements for professional training. In the course of the study, an integrated approach was used, which included the use of various methods of scientific knowledge aimed at a comprehensive analysis of the problems of developing foreign language communicative competences. Attention is focused on the importance of foreign language communicative competence as one of the key aspects of professional activity in the context of globalisation and internationalisation of the labour market. The article highlights the main pedagogical conditions that contribute to the formation of such competences, including the integration of interactive teaching methods, systematic professional training of teachers, as well as the use of modern digital technologies in the educational process. The results of the study show that in order to successfully master a foreign language, students need not only basic knowledge of grammar and vocabulary, but also a systematic approach to the development of communication skills through the use of innovative methods, such as workbooks, case studies, group projects, and the use of authentic materials. The authors propose an integrated approach to the organisation of the educational process, which includes the development of listening, speaking, reading and writing skills, which contributes to the improvement of language competence.

The authors conclude that there is a need for an integrated approach to the formation of foreign language communicative competences, which combines traditional and innovative teaching methods aimed at developing professional skills of students. It is noted that such a training system allows future specialists to be successfully realised in a professional environment, adapting to the modern requirements of the labour market.

Key words: foreign language environment, educational process, higher education students, interactive technologies, innovative methods, competence, communicative competence.

УДК 378:371.3:81
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.45>

Рогульська О.О.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іншомовної освіти
та міжкультурної комунікації
Хмельницького національного
університету

Бліновська Р.І.,

викладачка англійської мови кафедри
англійської мови № 2
Національного університету
«Одеська морська академія»,
аспірантка кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Постановка питання в загальному вигляді.

У контексті глобалізації та розвитку інформаційних технологій, знання іноземної мови стає необхідною умовою для успішної професійної діяльності у різних сферах. Володіння іноземними мовами дозволяє фахівцям ефективно комунікувати на міжнародному рівні, обмінюватися передовим досвідом, отримувати доступ до новітніх досліджень та

інноваційних технологій. Традиційні методи викладання іноземної мови, такі як вивчення граматики та лексики, завжди вважалися надійною базою для засвоєння основних лінгвістичних знань. Проте, на нашу думку, та спираючись на педагогічні дослідження, для ефективного розвитку іншомовної комунікативної компетентності (далі – ІКК) необхідно враховувати додаткові чинники. Зокрема,

варто застосовувати інтерактивні методи, такі як рольові ігри, дискусії, групові проєкти та виконання ситуаційних завдань. Використання автентичних матеріалів, наприклад статей, відео, подкастів, а також регулярні практичні заняття, що включають аудіювання та усне мовлення, зокрема через спілкування з носіями мови або інтеграцію в мовне середовище, допомагають здобувачам покращувати свої комунікативні навички на практиці. Формування іншомовної комунікативної компетентності в процесі освіти стає ключовою складовою підготовки фахівців, особливо в умовах цифрової трансформації та зростаючих вимог до мобільності кадрів у глобальному просторі.

Методи дослідження. У ході проведеного дослідження було використано комплексний підхід, що включав застосування різних методів наукового пізнання, спрямованих на всебічний аналіз проблематики розвитку іншомовних комунікативних компетентностей. Зокрема, були задіяні наступні методи:

- Аналіз науково-методичної літератури: здійснено систематизацію теоретичних основ розвитку іншомовних комунікативних компетентностей, виділено основні терміни, підходи, що визначають сучасні методи навчання іноземної мови. Окрім того, було критично осмислено внесок провідних дослідників у цю галузь, що дало можливість розширити наукове уявлення про ефективні стратегії формування компетентностей.

- Узагальнення власного педагогічного досвіду: на основі аналізу результатів власної педагогічної діяльності було виявлено важливі закономірності та тенденції у процесі формування іншомовних комунікативних компетентностей у здобувачів вищої освіти.

- Педагогічне спостереження та опитування, що дозволило отримати додаткові емпіричні дані щодо впливу різних методів навчання на формування комунікативних компетентностей. Таким чином, поєднання теоретичних і практичних підходів забезпечило всебічне розуміння проблеми та визначило ефективні шляхи вдосконалення методів, визначення педагогічних умов навчання іноземним мовам у вищій освіті.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз педагогічних умов дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії навчання, що сприяють якісній підготовці майбутніх фахівців у різних галузях. Педагогічні умови є ключовим елементом освітнього процесу, оскільки вони забезпечують оптимальні умови для розвитку професійних компетентностей та особистісного зростання здобувачів освіти. У наукових дослідженнях багато уваги приділяється вивченню факторів, які впливають на формування цих умов. Так, важливий внесок у розробку теоретичних підходів до формування педагогічних умов зробили такі науковці, як О. Спіріна,

Л. Сергеева, Н. Морзе, В. Кремінь, А. Квятковська, Л. Карташова, Г. Падалка та інші.

У свою чергу, питання розвитку «іншомовної компетентності» та «комунікативної компетентності» розглянули такі дослідники, як Л. Башманівська, Л. Бірюк, І. Ставицька, С. Галецький, Р. Кравець, О. Степаненко, В. Імбер, К. Дерека, О. Дігтяр, М. Кенели, М. Свейна та інші. Їхні роботи показали важливість інтеграції комунікативних методів у освітній процес для підвищення ефективності навчання іноземним мовам і розвитку мовних навичок здобувачів освіти.

Доповненням до цих досліджень є розуміння того, що успішна підготовка майбутніх фахівців передбачає поєднання традиційних методів викладання з новітніми технологіями, зокрема інтерактивними засобами навчання, які сприяють розвитку як професійних, так і міжособистісних навичок. Це дозволяє створити ефективні педагогічні умови, які відповідають вимогам сучасного освітнього простору, що підтверджує актуальність теми дослідження

Метою нашого дослідження є висвітлення сутності іншомовної комунікативної компетентності як одного з ключових напрямів у змісті підготовки здобувачів вищої освіти, визначення педагогічних умов та методів навчання іноземним мовам.

Основна частина дослідження. Сучасні тенденції розвитку іншомовної освіти орієнтовані на компетентнісний підхід, що є ключовим у освітній діяльності. Основна увага приділяється формуванню іншомовної комунікативної компетентності, яка розглядається як один із пріоритетних аспектів у змісті професійної підготовки здобувачів вищої освіти. В умовах глобалізації та міжкультурної взаємодії, володіння іноземною мовою стає невід'ємною складовою професійної діяльності фахівців будь-якої спеціальності. Це забезпечує не лише здатність ефективно виконувати професійні обов'язки на міжнародному рівні, але й сприяє розвитку здатності до міжкультурної комунікації, розширює можливості для кар'єрного зростання, участі у міжнародних проєктах і доступу до глобальних знань та інновацій.

Важливим є також те, що знання іноземної мови дозволяє фахівцям інтегруватися у світову професійну спільноту, брати участь у міжнародних конференціях, наукових дослідженнях та співпрацювати з закордонними партнерами, що робить їх конкурентоспроможними на ринку праці [2]. Відтак, формування іншомовної компетентності є одним із основних завдань освітнього процесу, яке відповідає сучасним вимогам до професійної підготовки фахівців.

Варто зазначити, у своєму дослідженні, Л. Бірюк визначає комунікативну компетентність «як здатність здійснювати міжкультурне, професійно спрямоване спілкування, взаємодіючи з представниками

іншої культури з урахуванням їхніх національних цінностей, норм та уявлень. Це також передбачає створення позитивної атмосфери для спілкування, формування іншомовних знань та навичок, що відображають лінгвістичний, професійно-контекстуальний, психологічний, соціальний та ситуативний аспекти мови як засобу професійної і особистісної комунікації» [1]. У свою чергу К. Петрик в своєму дослідженні [3] відзначає, що «іншомовну комунікативну компетентність розглядаємо як здатність і готовність здобувачів вищої освіти до іншомовного спілкування з носіями мови, сприйняття і розуміння партнерів, адекватного і своєчасного вираження своїх розумових намірів». Іншомовна комунікативна компетентність є важливим чинником інтелектуального розвитку особистості, оскільки через спілкування люди обмінюються інформацією, збагачують свій досвід, відкривають для себе нові інтереси, мотиви та цілі діяльності. Вона сприяє міжособистісній взаємодії, розширенню загального кругозору, а також формуванню індивідуальних особливостей і характеру людини [2].

З метою визначення рівня іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти, викладачами Хмельницького національного університету та Національного університету «Одеська морська академія» було проведено дослідження. У дослідженні брали участь 94 здобувачі освіти різних спеціальностей 1-го та 2-го курсів Хмельницького національного університету та Національного університету «Одеська морська академія». Вік респондентів становив від 18–20 років. З метою діагностики комунікативної компетентності та рівня володіння іншомовним мовленням здобувачів освіти було застосовано комплекс методів дослідження, зокрема:

- 1) спостереження;
- 2) методи усного (бесіди, інтерв'ю) та письмового (анкетування) опитування;
- 3) аналіз результатів комунікації та навчання іноземної мови здобувачів;

4) авторська методика оцінки рівня володіння іншомовним мовленням;

5) метод експертних оцінок.

Експертна оцінка рівня розвитку комунікативної компетентності як фактору іншомовного мовлення здобувачів освіти проводилася досвідченими викладачами іноземної мови Хмельницького національного університету та Національного університету «Одеська морська академія». Оцінювання іншомовних комунікативних навичок включало завдання на перевірку вмій з аудіювання, читання, говоріння та письма. У процесі дослідження було встановлено, що рівень іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти на початку дослідження мав коефіцієнти, зазначені у табл. 1.

Співвідношення між коефіцієнтом результативності та рівнем якості знань класифікується наступним чином: від 1 до 0,9 – високий рівень; від 0,9 до 0,8 – достатній рівень; від 0,8 до 0,7 – середній рівень; 0,7 і нижче – початковий рівень [4]. На основі отриманих даних можна стверджувати, що здобувачі ЗВО мають середній рівень знань з іноземної мови.

Для формування іншомовної комунікативної компетентності авторами впродовж другого семестру 2023/2024 навчального року використовувались як традиційні методи навчання, такі як робочі зошити із друкованими в ньому вправами, а також сучасні мультимедійні засоби. Передкомунікативне тренування включало виконання умовно-мовленнєвих вправ на рівні речень та надфразових єдностей, що сприяє формуванню семантичного поля. Цей процес забезпечується за допомогою комплексу завдань, спрямованих на оволодіння мовленнєвою компетентністю та автоматизацію сформованих навичок, наприклад: вибір відповідного слова або заміна його визначення на правильний термін. Умовно-мовленнєві лексичні вправи на рівні речень та надфразових єдностей є ключовим етапом у розвитку комунікативних навичок.

Таблиця 1

Результати здобувачів освіти на початку семестру

Заклад освіти	Середній бал здобувачів освіти	Коефіцієнт якості	Коефіцієнт результативності
Хмельницький національний університет	8,45	0,58	0,74
Національний університет «Одеська морська академія»	7,84	0,61	0,71

Таблиця 2

Результати після проведеного навчання, наприкінці другого семестру 2024 року

Заклад освіти	Середній бал здобувачів освіти	Коефіцієнт якості	Коефіцієнт результативності
Хмельницький національний університет	8,9	0,69	0,81
Національний університет «Одеська морська академія»	8,27	0,65	0,79

Наприкінці другого семестру було проведене повторне опитування та діагностування здобувачів освіти, результати якого відображені в табл. 2.

Порівняльний аналіз засвідчує, що використання робочих зошитів, передкомунікативного тренування, інтерактивні вправи дозволяють підвищити ІКК здобувачів освіти. Тому вбачаємо за необхідне зазначити необхідні педагогічні умови розвитку іншомовних комунікативних компетентностей у здобувачів ЗВО:

1. Досягти ефективного формування у здобувачів іншомовної комунікативної компетентності у процесі навчання іноземної мови в умовах відсутності іншомовного середовища дуже складно, але реально. Впровадження в освітній процес робочих зошитів для певних спеціальностей з елементами інтерактивних технологій є першою педагогічною умовою.

2. Другою педагогічною умовою розвитку ІКК є безперервна професійна підготовка викладачів. Роль викладача іноземної мови в сучасній освітній системі зазнала значних змін. Замість того щоб бути лише пасивним носієм знань, він став активним фасилітатором освітнього процесу. Це передбачає, що викладач не лише передає інформацію, а й створює умови для розвитку критичного мислення, самостійності та творчості здобувачів освіти. Він заохочує їх до участі в інтерактивних формах навчання, сприяє їхньому залученню до дискусій, проєктної діяльності та співпраці в групах. Постійна професійна підготовка викладачів допомагає їм адаптуватися до нових методик, технологій та викликів, що постають у процесі навчання, забезпечуючи таким чином високу якість освіти та ефективність формування мовних компетентностей у здобувачів.

3. Третьою педагогічною умовою вбачаємо залучення автентичних джерел, таких як статті, відео, подкасти та інші матеріали, які відображають реальну мовну практику, забезпечуючи

здобувачів можливістю вивчати мову в контексті її практичного використання. Це допомагає розвинути їхню здатність сприймати мовлення, а також підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження автори проаналізували поняття «комунікативна компетентність» та «іншомовна комунікативна компетентність». У дослідженні встановлена важливість системного підходу до формування іншомовних навичок у здобувачів освіти. Зокрема, доведено, що ефективність розвитку ІКК значною мірою залежить від створення сприятливих педагогічних умов, серед яких виділяються впровадження інтерактивних методів навчання, постійне підвищення професійної кваліфікації викладачів та інтеграція сучасних цифрових технологій у процес навчання. Подальші дослідження мають перспективу зосередитися на вивченні впливу сучасних цифрових інструментів і платформ, зокрема мобільних додатків, на формування та розвиток іншомовних комунікативних компетентностей у здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бірюк Л. Я. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів: ретроспектива формування. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. Київ–Полтава. 2015. Вип. 11. С. 9–19.
2. Іванчук Г. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. 2(4), 267–274.
3. Петрик К. Ю. Іншомовна комунікативна компетентність як один із пріоритетних напрямків змісту професійної підготовки здобувачів вищої освіти. У вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи. 2021. 98. 111–114
4. Chyhantsova O. Foreign language learning of students with non-linguistic speciality. *International Scientific Journal «Euro-American scientific cooperation»*. 2014. № 5. P. 103–109.